

álló gyémántdobozt. Ferencsik János mondta a filmben: olyan tiszta ember zenéje ez, aki minden kornak elmondhatja üzenetét. S ha az ifjúság a természet csendes csobogásával üzent a film elején a Fertőd felé vezető úton, a legmélyebb tartalmú Haydn-oratórium hangjai „búcsúztatták” a zeneköltőt. (A

Teremtés — írta egykor a mű címlapjára.)

A felcsendülő fináléban, de a film során elhangzott Haydn-művek mind-egyikében neves hazai és osztrák művészek muzsikáltak s feledtették gondjainkat egy órára.

TÓTH SÁNDOR

Tájékoztató

A SZENT ISTVÁN TÁRSULAT ÚJ KIADVÁNYAI

A II. Vatikáni zsinat tanítása. Régóta időszzerű volt már, hogy megjelenjék a zsinati döntések valamennyi okmánya, s külön öröme lehet minden érdeklődőnek, hogy mind-egyik előtt megfelelő magyarázatokat is olvashatunk. A könyv bevezetésében Cserháti József pécsi püspök foglalja össze a Zsinat történetét, munkáját és pasztorális jellegét, majd sorban következnek az egyes okmányok és magyarázatuk. Lehet vitatni, vajon a legcélszerűbb megoldás volt-e előre venni a magyarázatot és utána közölni az okmányok szövegét, bár kétségtelenül sok olvasó érdeklődését a kedvcsináló történeti bevezetések keltik fel. E történeti összefoglalások során alaposabb lektori munkával ki lehetett volna gyalomlálni néhány fölösleges ismétlést. S ugyancsak érdemes lett volna kicsit nagyobb gondtal korrigálni a szövegeket, néhol ugyanis bántó sajtóhibák maradtak bennük, olykor még a címekben is.

Nem soroljuk fel a kötet valamennyi közreműködőjét, noha valamennyien nagy és tiszteltreméltó munkát végeztek. Külön is kiemeljük a „Dei Verbum” pontos magyarázatát és érzékletes fordítását (Kelemen Vendel munkája). A fordításokkal kapcsolatban néha olyan érzése támad az olvasónak, mintha az eredeti latin szövegek tolmácsolása során néhány fordító túlságosan is a latin nyelv szelleméhez ragaszkodva szembe elől tévesztette volna a magyarosság és a világosság kívánalmát. Gyakori a teljesen fölöslegesen használt „egy” határozatlan névmás, az alanyi mellékmondatokban együtt szerepel a kérdőnévmás és a kötőszó, olykor a szórend fölöslegesen archaikus, holott a Zsinat egyik fő törekvése éppen az volt, hogy ablakot nyisson a világra. Nyilvánvaló, hogy ennek a célkitűzésnek a szövegek fordításában jobban érvényesülnie kellett volna.

Mind ezek persze olyan hibák, melyek egy várható következő kiadásból könnyen korrigálhatók. Nem kétséges, hogy erre a kiadásra hamarosan sor is kerül, hiszen **A II. Vatikáni Zsinat tanítása** című könyv az egyháztörté-

net egyik jelentős eseményét foglalja össze a magyar katolikus olvasók és minden érdeklődő számára. A szövegek értelmezésében és magyarázatában sosem érezni elfogultságot, inkább valamennyi szerző munkájában az anyag fölülnyes ismerete és megfelelő válogatása ragad meg. Így a kötet egésze nemcsak katolikus olvasóknak ad alapvető tájékoztatást, hanem minden rokonszenvezőnek. Hitelesen, korrekten mutatja be a Zsinat számunkra oly jelentős és korszakfordító munkásságát.

Nyíri Tamás: **A filozófiai gondolkodás története** című könyvét második kiadásban jelentette meg a kiadó. Lapunkban annak idején részletes méltatást közöltünk a könyvről. Mindenesetre nagyon érdekes és elgondolkodtató jelenség, hogy egy alapvetően filozófiatörténeti munka rövid időn belüli két kiadást ér meg. Ez a tény arra enged következtetni, hogy a Zsinat után rohamosan megnőtt a bölcselet iránt való érdeklődés. A papnevelésről szóló zsinati határozat maga is külön szól a filozófiai képzés jelentőségéről, és annak legfontosabb elemét abban látja, hogy kifejlessze az emberben a kritikus látás tudományát, és megtanítson pontos, világos és egyértelmű fogalmak szerint gondolkodni. Külön hangsúlyozza az okmány, hogy meg kell ismertetni a papnövényekkel a kor legjelentősebb filozófiai rendszereit is. Nyíri Tamás könyve ebben a vonatkozásban is hasznos kalauz. Az egzisztencializmusról, kivált Heideggerről írt sorai a kérdés legjobb magyar nyelvű összefoglalásai közé tartoznak. S hasonló sokoldalúsággal mutatja be korunk különféle filozófiai törekvéseit, s ezeket józanul, higgadtan, de mindig egyértelműen értékeli.

*

Színvonalas, izgalmas számokkal jelentkezett 1977-ben is a **Mérleg**. Eddig is természetes volt, hogy a lap nemcsak a teológia, a filozófia és a természettudományos világkép fejlődése iránt mutat fokozott érdeklődést. Gyakran szerepeltek benne kivonatok jelentős irodalmi, képzőművészeti tanulmányokból. A tavalyi 3. számban is jelent meg ilyen írás

a „Documenta” új, Kasselben megrendezett bemutatójáról, erről a mindig hallatlanul izgalmas modern képzőművészeti seregszemlé-ről. Mottója ez volt: „Médiумok a művészetben, s a művészet a médiумok világában”. Korunk fontos tömegkommunikációs eszközeinek bemutatása, a fotográfia, a film és a video művészi kapcsolódáspontjai álltak a rendezvények középpontjában.

Ha a *Mérleg* tavalyi évfolyamából egyetlen tanulmányt kellene kiemelnünk, Jean-Marie Domenach „Az európai kultúra helyzete” c. előadása kívánkozik az élre. A szerző, aki az *Esprit* főszerkesztője volt, az európai püspökök III. szimpozionján mondta el ezt a döbbenetes erejű, minden olvasóját és hallgatóját elmékedésre és önvizsgálatra készítő szöveget. Kiindulópontja szerint a klasszikus kapitalizmus felbomlásával véget ért a klasszikus kultúra aranykora is. Korunkra elsősorban az jellemző, hogy „elsodródik a hagyományoktól”. Ahogy André Malraux írja: „A történelemben először jön létre olyan nemzedék, mely nem hivatkozik értékekre”. Mi is jellemzi ezt a rendkívül fogékony, újra szomjas generációt? — teszi föl a kérdést az előadó. Mindenekelőtt a függetlenség. Azután: az értatlanság igénye. „Ezt keressük civilizációnkon innen és túl, a primitíveknél, vagy egy utópikus forradalmi állam polgárainál.” A mai kor kultúrája kezdeményező jellegű: kész az alkotásra, csak ezeknek az alkotásoknak az értékelésére még nem bontakoztak ki egész világosan. Az ítélekzők és hagyományok őrzői elvetik mindezt, holott — Jean-Marie Domenach szerint — „a szabályok és a korlátok elvetése, jöllehet zavaros és bizonytalan helyzetet teremtett, azt is eredményezte, hogy a tekintélyi viszonyt a gondolatok kicserélésére előnyös testvéri kapcsolatokkal helyettesítette.” A kultúrával szembeállított „ellenkultúrát” az a veszély fenyegeti, hogy maga is fogyasztási cikké, vagy — ami még rosszabb — manipulációs eszközé válik „a hatalmasok és az uralkodó osztályok szolgálatában”. Ez a helyzet ma elsősorban a nyugat-európai kultúrát jellemzi, de bizonyos elemek kétségkívül Közép- és Kelet-Európában is megvannak, mondja az előadó. A kultúra manapság a tagadás folyamatát kiterjeszti meggyőződéseinknek alapjaira is. Vajon mit hoz a jövő? — ez a kérdés vetődik fel az olvasóban is e hallatlanul szuggesztív — és még egyszer hangsúlyozzuk: talán nem az egész európai kultúrára vonatkozó — előadás olvastának végén. El kell fogadnunk Domenach igazságát: valóban új utak előtt állunk. De talán abban is igaza van, hogy a tagadásnak ezen az úján paradox módon közelebb jutunk Istenhez és emberhez, mint ez az előző kultúráknak sikerült. Meglehet, hogy valóban igaza

lesz André Malraux-nak, s a következő század „a metafizika százada lesz”.

Rendkívül izgalmas kérdéseket feszeget a tavalyi második számban Jürgen Moltmann *Az ember az orvosi műszerek világában c. és ugyanebben a számban Armand-Francois Le Bourgeois-nak. Autun püspökének Az elvált és az újra házasodott hívők problémája* című tanulmánya.

A *Mérleg* egyik New Yorkban élő olvasója több helyet szeretne a lapban a konzervatív, tradicionális keresztény álláspontok bemutatására. Az olvasó sokkal inkább lehet azon a véleményen, hogy e kitűnő lap a zsinat utáni egyháznak és hitéleti kérdéseknek teljes színképét adja.

A természettudós, kultúrtörténész és a dogmatikaprofesszor másként látja ugyan a halál problémáját, de abban mindhárman egyet értenek, hogy az emberi életnek egyik legdöntőbb mozzanata az előkészület, ahogy ráhangolódunk a halál gondolatára, s ahogy életünk addigi struktúráját módosítva elfogadjuk kikerülhetetlen voltát. A *Mérleg* elmúlt évfolyamának negyedik száma a halál gondolatát állította anyagának középpontjába. A vele foglalkozó írások közül kiemelkedik Weizsäcker *A halál: küszöb* címmel megjelent nagyszabású tanulmánya.

„*Marcel Légaut — un chrétien de notre temps*” — ezzel a címmel jelent meg 1974-ben egy füzet korunk egyik legizgalmasabb, legvitatottabb egyéniségéről, Marcel Légaut-ról. Talán e könyvecske is ösztönözte Bernard Feillet-t, amikor 223 nyomtatott lap terjedelemben megjelentette Légaut-val folytatott beszélgetéseinek szövegét. Ebből emelt ki egy részletet a *Mérleg* ugyane száma, amely jól mutatja, hogy a „szókimondó tudós” méltán aratott vihart nézeteivel, illetve azok megfogalmazásával.

A GONDOLAT KIADÓ ismét régi adósságot törlesztett Strabón *Geographika* című művének teljes kiadásával. A 17 könyvből álló monográfia az Augustus korában ismert egész ókori világ leírását nyújtja; földrajzi, néprajzi, társadalmi és művelődéstörténeti enciklopédiának tekinthető teljességre törekszik, mindazt bemutatva, ami az ókor tudós utazóit érdekelhette s a kor művelt emberétől megkívántott. — Hédervári Péter *A Föld különböző jelenségei* című ismeretterjesztő füzete közerthető magyarázatait adja mindazoknak a geofizikai, légköri, hang- és fényjelenségeknek, talajmozgásoknak, amelyekkel az újságolvasó ember rövid hírekben, tájékoztatókban sűrűn találkozhat, de okait, tudományos megfjtését nem ismeri. — Szücs Lajos *A növénykedvelő kislexikona* című munkája azonfelül, hogy a kert és szobai növények hozzáértő gondozásához kínál

segítségét, a téma tudományos feldolgozására, rendszerezésére is vállalkozik, elsősorban azok számára, akik nem püsztán szokásból tartanak növényeket, hanem szakavatottan kívánnak foglalkozni velük. — A moszkvai Progressz Kiadóval közös gondozásban adta ki a Gondolat Viktor Sklovszkij esztéta, filmtörténész **Eizensteint** bemutató könyvét. Nagy előnye, hogy nemcsak a világhírű filmrendezőt és a filmjei körül támadt vitákat, sikereket és kudarokat ismerjük meg belőle, hanem az embert is, Eizenstein gyermek- és ifjúkorát, első nagyszabású elképzeléseit, későbbi terveit és harcait. Hátránya a kiadványnak, hogy — filmről lévén szó — egyetlen képet sem tartalmaz. — E. Peter Volpe amerikai professor **Evolúció** című munkája az evolúciós folyamatokat igazoló legmodernebb eredményeket, megfigyeléseket és kísérleteket foglalja össze, a Charles Darwin által megfogalmazott fejlődésnek, változásnak a molekuláris biológia segítségével való korszerű bizonyításait tárja elénk. — A két amerikai szerző, H. S. M. Coxeter és S. L. Greitzer **Az újra felfedezett geometria** című példatára a középiskolás tananyag kiegészítése olyan új eljárásokkal, mint például a Feuerbach- vagy Brianchon-tétel, de emlékeztet a neves francia filozófus és matematikus, Pascal tételére, valamint Ptolemaiosz tételének mai általánosítására is. — A Glatz Oszkár szerkesztésében megjelent **Történet-szemléleti és módszertani tanulmányok** a szaktudományok elméleti és módszertani alapelveinek fontosabb vonatkozásaival, a történelem és a társadalomtudományok viszonyának kritikai vizsgálatával foglalkozik. A sok értékes összegezés, mérlegelés mellett sem tagadhatjuk hiányérzetünket. — Rónay

ZSINATUTÁNI ÉRTELMEZŐ KISSZÓTÁR A—Z-IG

PATERNALIZMUS. (A latinban: pater = atya.) Atyáskodás. A Zsinat óta rosszálló értelemben használt szó. Így nevezzük az egyházon belül a klérus tagjainak azt a magatartását, mely az alattuk levőket és a híveket tudatlan, gyámkodásra szoruló kiskorúaknak tekintti. Elrettentő jelképe napjainkban az anakronisztikus (elévült) „pásztor és anyaj” hasonlat. Mai szóhasználatban ui. a „nyáj” értelmetlen birkacsoárdát jelent, mely vakon hajtható akárhová. A Zsinat a hívek felelős „nagykorú” együttműködését hangsúlyozta (lásd a **Nagykorúság** címszót). Ebben a szemléletben a püspökök és papok vezető szerepe szolgál-

László irodalomtörténész monográfiája **Kosztolányi Dezsőről** a kiadó Nagy Magyar Írók sorozatában látott napvilágot. A sokat vitatott életművet, az író munkásságát és annak irodalomtörténeti mérlegét megvonó úttörő vállalkozás méltán szerez majd újabb híveket Kosztolányinak, az írónak, költőnek és esztétának.

A HONISMERET 1977. évi 8. száma ismerteti az elmúlt év nyarán Győrött megrendezett V. Országos Honismereti Akadémia előadásait és felszólalásait. Az elhangzottakból kiemelkedik Winkler Gábor **Építészeti környezetünk védelme és Gecsényi Lajos A munkásmozgalom-történelmi kutatások tapasztalatai Győr—Sopron megyében** című beszámolója, valamint az üzemtörténeti munkákról szóló ismertetések és Timaffy László **Nemzedékek életmódváltásának kutatása** című hozzászólása. A lap Évfordulónak rovatában megemlékezést közöl Kossuth Lajos születésének 175. és Ady Endre születésének százéves évfordulója alkalmából.

Varga Csaba szerkesztésében, az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetének kiadásában jelent meg a **Modern polgári jogelméleti tanulmányok** című gyűjtemény, mely a modern jogfilozófia és jogszociológia olyan ilusztris képviselőitől közöl tanulmányokat, mint Hans Kelsen (A jog mint sajátos társadalmi technika), Eugen Ehrlich (A jogszociológia megalapozása), Jerome Frank (A jog és a modern értelem), A. Wilhelm Lundstedt (Az újragondolt jogi gondolkodás) és Gustav Radbruch (Törvényes jogtalanság és törvényfeletti jog).

latot jelent. A paternalizmus az „auktoritarizmustól” (= tekintélyi uralom) csupán abban különbözik, hogy utóbbi merev hatalomfitogatást jelent, míg a paternalizmusnak van bizonyos vállalregető, nyájaskodó, de mégis fölényesen leereszkedő mellékeje.

PETRIFIKÁCIÓ. (A latinban: petra = kő.) Megkövesülés. Az egyházban, akárcsak a világi társadalomban, bizonyos idő után mindig fenyeget a hagyományos intézmények, szokások „megkövesülése”. Ilyenkor az illető intézmény öncélnak tekintti saját fennmaradását és nem szolgálja teljesen az emberek javát. A zsinati „aggiornamento” célja éppen az volt, hogy e petrifikációs folyamatot az egyházban megállítsa.